

Familier med sameksisterende alkohol/stofproblemer og vold

Den relationsorienterede, systemiske tilgang i alkohol- og stofbehandling har medført et øget fokus på de øvrige dysfunktioner i familien, herunder også voldelig adfærd og overgreb. Samtidig er tendensen, at vold ikke længere er et privat anliggende, men også et samfundsmæssigt sundhedsproblem, der indebærer såvel behandlings- som juridiske perspektiver.

Konklusionen er, at når der arbejdes med familier med alkohol- og/eller stofproblemer, bør vold og overgreb i familien afdækkes og inddrages i behandlingsøjemed.

Afdækning af problemets omfang

Vi ved fra forskningen, at der er signifikant sammenhæng mellem alkohol/stofproblemer og vold/overgreb i familien. Således forekommer overgreb (fysiske, psykiske og seksuelle) op til 11 gange mere, når der er alkohol/stofproblemer. Langt de fleste kvinder i misbrugsbehandling (80 %) angiver at have været udsat for partnervold, medens 60 % blandt mænd og kvinder i misbrugsbehandling angiver at være udøver af partnervold.

Andelen afhænger bl.a. af hvem, der spørger, hvordan og i hvilken kontekst samt, hvordan vold defineres. Vold er ligesom alkohol/stofproblemer tabuiseret og forbundet med skyld, skam og ikke mindst alvorlige konsekvenser. Af samme årsag kan der ikke spørges med et ja/nej spørgsmål. Det kræver tillid i relationen og en lang række øvrige afdækkende spørgsmål at nå ind til afdækning af voldelig adfærd i familien.

Af statistikken over kvinder på krisecentre i Danmark (Barlach & Stenager, 2013) indgår kvindernes og deres partners eventuelle alkohol- og stofproblemer kun indirekte, nemlig i forhold til årsager til, at kvinderne afvises fra krisecentre. Tallene angår således kun kvinder uden alkohol- og stofproblemer. Det giver derfor ikke mening at anvende denne statistik til kortlægning af sameksisterende vold og alkohol/stofproblemer i familien.

Til afdækning hører også hvem, der er offer og hvem der er udøver, hvilken form for vold eller overgreb, der er tale om, herunder graden af farlighed samt hvilke situationer volden er knyttet til.

Udøver af vold kan være partner, kvinde såvel som mand. Det kan imidlertid også være tidligere partner, der i forbindelse med fælles børn, stadig har "adgang" til sin partner. Det kan være den partner, der har alkohol/stofproblemer og/eller en "ikke-misbrugende" partner. Udover partner kan også børn være direkte udsat for vold. Blandt børn på krisecenter med mor var det således næsten

hver tredje (29 %), der havde været udsat for fysisk vold, medens næsten to tredjedele (62 %) havde været udsat for psykisk vold (Barlach & Stenager, 2013). Dertil kommer, at børnene ofte er vidne til forældres indbyrdes vold (83 %), hvilket også er et alvorligt overgreb mod børn (Barlach & Stenager, 2013).

Definition af vold/overgreb

Vold og overgreb kan defineres på forskellig vis. Der kan være tale om fysisk vold, seksuelle og psykiske overgreb, herunder også trusler om vold og økonomisk kontrol. Når det handler om børn, kan der også være tale om neglect. Det er klart, at den fysiske vold er den potentielt mest farlige, men over tid kan også psykiske og seksuelle overgreb være af ganske destruktiv karakter. Ligeledes kan der være tale om enkeltstående, situationelle eller gentagne hændelser, samt flere former for vold på én gang.

Sammenhænge

For at kunne intervenere hensigtsmæssigt er det vigtigt at forsøge at afdække mulige sammenhænge mellem alkohol/stofproblemer og voldelig adfærd. Der er tale om et yderst komplekst felt med mange faktorer relevante for såvel alkohol/stof som vold. Grundlæggende tænkes vold og overgreb i familien at være et resultat af forskellige sociale, biologiske og psykologiske interagerende faktorer:

- Biokemisk påvirkning af hjernen fra alkohol/stof
- Psykiatriske lidelser, Personlighedsforstyrrelser
- Egne tidlige traumer, tilknytningsforstyrrelser
- Affekt-regulering, følelses-mestring, problem-løsning
- Refleksive, empatiske evner, mentalisering og tilknytnings-stil
- Identitet, selvopfattelse, selvværd
- Relationelle dynamikker, herunder kommunikation med partner/co-forælder
- Socialt miljø, social støtte/belastning, socio-økonomisk stress
- Kulturelle normer, kønsroller og opdragelse

Alkohol/stof er således blot én blandt mange faktorer. Problemet er hvilken rolle det spiller i sameksistensen alkohol/stof og vold. Hvis alkohol/stof menes at være udløser for vold, vil en indsats i forhold til alkohol/stofproblemer være oplagt. Men hvis alkohol/stof blot er én blandt mange faktorer og måske endda har en dæmpende funktion i forhold til voldsadfærden, kan en reduktion af alkohol/stofproblemet alene, i bedste fald være formålsløst og i værste fald direkte farligt for familien.

Derfor er det helt afgørende i arbejdsfelter med alkohol/stof og vold, at det indledningsvist afdækkes om der er tale om sameksisterende alkohol/stof og vold samt hvilken rolle alkohol/stof spiller i forhold til voldelig adfærd.

Desværre viser forskningen, at man sjældent afdækker forekomsten af vold i alkoholrådgivningen, det gælder også i Danmark. I voldsbehandlingen er problemet, at alkohol/stofproblemet sjældent adresseres direkte og i

en fælles indsats med relevante samarbejdsparter. Derved risikerer man, at de tillærte nye strategier "glemmes" i det øjeblik et tilbagefald opstår og virkningen af alkohol/stof indtræder.

Behandling

Evidensen for behandling af partnervold ser også noget broget ud gående fra ingen effekt til moderat effekt. Til gengæld har adfærdsterapeutisk parterapi vist sig at have dokumentation for såvel klinisk som økonomisk rentabel effekt i forhold til at reducere både alkohol/stofproblemer og partnervold, også selvom partnervold ikke er et oprindeligt, eksplicit mål for behandlingen. Der hvor adfærdsterapeutisk parterapi adskiller sig afgørende i forhold til individuel behandling er ved, at den ikke udelukkende bygger på afholdenhed som den primære mekanisme i forhold til ikke-voldelig adfærd, ligesom den erkender risikoen for tilbagefald. Derfor undervises ikke-misbrugende partner i at spotte "farlige situationer" samt specifikke coping-strategier og hensigtsmæssig adfærd til at henholdsvis undgå eller takle disse situationer hensigtsmæssigt. Ved sammenligning med anden behandling er adfærdsterapeutisk parterapi således den eneste, der også havde effekt på reduktion i partnervold, når partner drak, hvilket kan være ganske afgørende for familien.

På mange måder virker det logisk at arbejde med parforholdet, eftersom parforholdsproblemer netop er en meget stærk prædikator for partner-aggressioner. Når begge parter deltager, kan man få et mere nuanceret billede på parrets situation, frem for når kun den voldsudøvende part deltager. Det skaber også et mere sikkert miljø for netop at tale om svære problemer parret imellem, i stedet for at de bringes op, når parret er alene, ligesom det giver mulighed for sammen at lære og træne specifikke kommunikations- og konfliktløsningsstrategier. Endelig giver partner-involverende terapier mulighed for helt grundlæggende at arbejde med mere langtidsholdbare ændringer i parforholdet. En indikator for at anvende partner-involverende terapier er netop også, at parret vil hinanden og ønsker at arbejde på en fælles fremtid. Det gælder i forhold til partner-vold såvel som alkohol/stofproblemer.

Når man arbejder par-orienteret er det imidlertid også vigtigt, at ansvaret for vold og alkohol/stofadfærd altid placeres hos den udøvende part, der selv må tage ansvaret for forandring af den uønskede adfærd. Og ligeledes at svære, relationelle problemstillinger, der bringes op i terapien og efterlades ubearbejdet kan udløse voldelig adfærd i hjemmet.

Konsekvenser for børn

Konsekvenser af sameksisterende alkohol/stof og vold for familie og børn er heller ikke voldsomt afdækket. Det gælder i forskning ligesom det afspejles i klinisk praksis. Det til trods for, at der er signifikant dokumentation for, at det har alvorlige konsekvenser for samtlige implicerede parter, ikke mindst børnene, også selvom de bare er vidne til partnervold.

*Børn der overværer
den ene forælder
udøve vold
mod den anden forælder
... er også udsat for vold!*

Forskningen viser, at børn, der vokser op i familier med vold har større risiko for fjendtlig-tvangspræget, rigid forældreadfærd, omsorgssvigt/neglect, vold og psykiske overgreb mod barnet fra begge forældre samt øget risiko for at overvære vold forældrene imellem.

Som følge heraf har børnene øget risiko for emotionelle og adfærdsmæssige problemer, øget risiko for senere PTSD samt øget risiko for egne volds- og alkohol/stofproblemer, sidstnævnte især overført fra far til søn.

Fædre og forældrerollen

Med udgangspunkt i sidstnævnte problemstilling med overførsel af uønsket adfærd fra far til søn, er der indenfor de seneste årtier dukket forskning op i forhold til fædres rolle i børns udvikling. Det gælder helt generelt men også i forhold til fædre med alkohol/stofproblemer og vold. En undersøgelse af fædre med sameksisterende vold og alkohol/stofproblemer viste at fædrene havde:

- Ringe **affekt-regulering**: mere vrede og fjendtlighed, mindre kontrol
- Ringe identificering og udtryk af egne følelser
- Begrænset **refleksive/kommunikative** evner ift. egen adfærd, egne følelser
- Begrænset **mentaliserings**-kapacitet (indlevelse i barnets og partners tanker og følelser)
- Ringe **problemløsnings**-strategier
- Mere fjendtlig-aggressiv forældre adfærd
- Frustration over ringe økonomisk formåen
- Vrede mod børnenes mor for ringe omsorg
- Skyld-følelse ift misbrug eller ift aggression i parforholdet

Ved at arbejde med fars rolle og ansvar kan vi imidlertid forebygge børns problemudvikling, tidligere og mere problemorienteret. Forskningen angår imidlertid også den modsatte situation, hvor børn kan spille en indirekte rolle for fædres udvikling. Således ser det ud til at være virksomt at arbejde med forældre-ansvar i forhold til at skabe og fastholde fædres motivation og forandring i behandling. Det gælder også i forhold til behandling af sameksisterende alkohol/stofproblemer og vold.

Sammenfatning

På baggrund af eksisterende viden bør den fremtidige indsats i forhold til familier med sameksisterende alkohol/stofproblemer og vold koncentrere sig om følgende områder:

- Vidensudvikling i forhold til effektiv behandling, herunder uddannelse af fagpersonale
- Rutinemæssig afdækning af vold og alkohol/stofproblemer
- Samarbejde, tværfagligt og tværsektorielt mhp helhedsorienteret indsats over tid
- Relationsorienteret behandling med inddragelse af partner og børn
- Fokus på forældrerolle og -ansvar

Sådan at vi i fremtiden bliver bedre til at sikre udvikling og varig forandring i familier med sameksisterende alkohol/stofproblemer og vold, ikke mindst når der er børn.

Litteraturhenvisninger er udeladt, men fremgår af "appendiks", der refereres til i nyhedsbrevet.